

Funded by
the European Union

PRIRUČNIK ZA NISI CE PRAVA

IPRproject
Intellectual Property Rights Project

A Project Implemented By:

Uvod

KANCELARIJA AUTORSKIH I SRODNIH PRAVA NA KOSOVU (OCRR)

Kancelarija za autorska i srodna prava (OCRR) kao upravno telo, sa direktorom na čelu, koja je uspostavljena i funkcioniše pod nadzorom ministra kulture, imaće sledeće zadatke:

a. razvijanje i primena adekvatne strategije i politike za zaštitu, ostvarivanje i sprovođenje autorskih prava, srodnih prava i drugih prava u skladu sa međunarodnim obavezama, nacionalnim zakonodavstvom i odgovarajućim nacionalnim interesima Republike Kosova;

b. prikupljanje potrebnih informacija, izvođenje studija i konsultacije sa vladinim telima, institucijama, i predstavnicima zainteresovanih vlasnika prava i korisnika;

c. podnošenje predloga Vladi i/ili drugim vladinim telima u slučaju određenih mera neophodnih za primenu gore navedene strategije i politike;

PR
SIC

d. priprema nacrti zakona i uredbi koje se odnose na zaštitu, ostvarivanje i sprovođenje autorskih i srodnih prava;

e. predstavljanje Republike Kosova u međunarodnim i regionalnim organizacijama koje se bave autorskim i srodnim pravima i drugim pravima zaštićenim ovim zakonom;

f. uspostavljanje i održavanje obostrano korisne saradnje sa vladinim kancelarijama, agencijama i istraživačkim institucijama i drugim organizacijama drugih zemalja koje se bave autorskim i srodnim pravima, u skladu sa međuvladinom politikom Republike Kosova;

g. u saradnji sa nadležnim sudskim, administrativnim i carinskim organima - i gde je potrebno pokretanje postupka za mere izvršenja zahteva - aktivno učestvuje u borbi protiv kršenja prava i, posebno, piraterije;

h. akreditovanje i nadgledanje aktivnosti organizacija za kolektivno upravljanje;

i. promovisanje svesti državnih organa, sudskih, administrativnih i drugih institucija, vlasnika prava i korisnika, kao i šire javnosti, o značaju i političkim, pravnim i praktičnim aspektima zaštite, ostvarivanja i primene autorskih i srodnih prava pripremom i distribucijom informativnih materijala, organizovanjem kampanja podizanja svesti i održavanjem aktivnog odnosa sa štampom i medijima.

RIRUČNIK ZA N
OCE PRAVA

U ovom kontekstu, jedan od najznačajnijih zadataka OCRR-a jeste podsticanje i podrška kreativnosti u oblastima kulture i nauke kroz zaštitu autorskih i srodnih prava. U tom cilju, podizanje javne svesti je od primarne važnosti jer ljudi moraju da shvate da su a) autorska prava vrsta svojine i kao takva je neophodno da se poštuju i štite i b) značaj autorskih prava je osnovno sredstvo koje promovise kulturu i kreativnost koja koristi društvu i ekonomiji zemlje.

Od juna 2011. godine, OCRR je dosta doprineo razvoju režima autorskih i srodnih prava savremenim međunarodnim standardima, pružajući i smernice i obrazovanje za javnost.

Preciznije, OCRR je preduzeo radnje na:

Beleženju napretka u zakonodavnom okviru, posebno je izradila nove zakone i uredbe u cilju primene nacionalnog zakonodavstva, kao i u cilju postizanja pune usklađenosti sa EU zakonodavstvom;

Organizovanju obuka i obrazovnih aktivnosti za državne službenike koji su nadležni u oblasti autorskih prava;;

Organizovanju različitih aktivnosti poput medijskih konferencija; seminara; kampanja za podizanje svesti, uključujući i one onlajn, u cilju podizanja svesti i podsticanja kreativnosti i poštovanja autorskih i srodnih prava;

Licenciranju dva društva za kolektivno

upravljanje: APIK, u oblasti muzike i VAPIK u oblasti audiovizuelnih dela i rada sa licenciranim društvima i korisnicima na utvrđivanju opštih tarifa za upotrebu zaštićenih predmeta u oblasti emitovanja i reemitovanja;

Koordinaciji akcija protiv fizičke i digitalne piraterije, koje je preduzela Radna grupa za borbu protiv piraterije, i kao rezultat toga, Kosovo više ne zaostaje za zemljama regiona u borbi protiv fizičke piraterije;

Bliskoj saradnji sa nacionalnim odgovornim institucijama, odnosno članovima Radne grupe i Nacionalnim savetom za intelek-

tualnu svojinu u cilju jačanja saradnje;

Saradnji sa srodnim kancelarijama u regionu i šire. Dobro je spomenuti odličnu saradnju sa albanskim uredom za autorska prava;

Uspostavljanju odličnih odnosa sa predstavnicima kancelarije EU-a na Kosovu i projektima koje EU podržava na jačanju sistema intelektualne svojine na Kosovu.

Ovaj Priručnik je pripremio i objavio OCRR. Predstavlja pregled prava, njegovu funkcionalnost i svrhu, analizira prava dodeljena nosiocima prava, predmete zaštite, kao i pitanja u vezi sa kolektivnim upravljanjem i eksploatacijom, dok objašnjava sprovođenje istog. Svrha Priručnika je da odgovori na osnovna pravna pitanja u vezi sa ovom oblasti i da nosiocima prava pojasni pojmove i koncepte koji se odnose na pitanja autorskih i srodnih prava..

DEFINISANJE ZAKONA O INTELEKTUALNOJ SVOJINI

ŠTA JE INTELEKTUALNA SVOJINA?

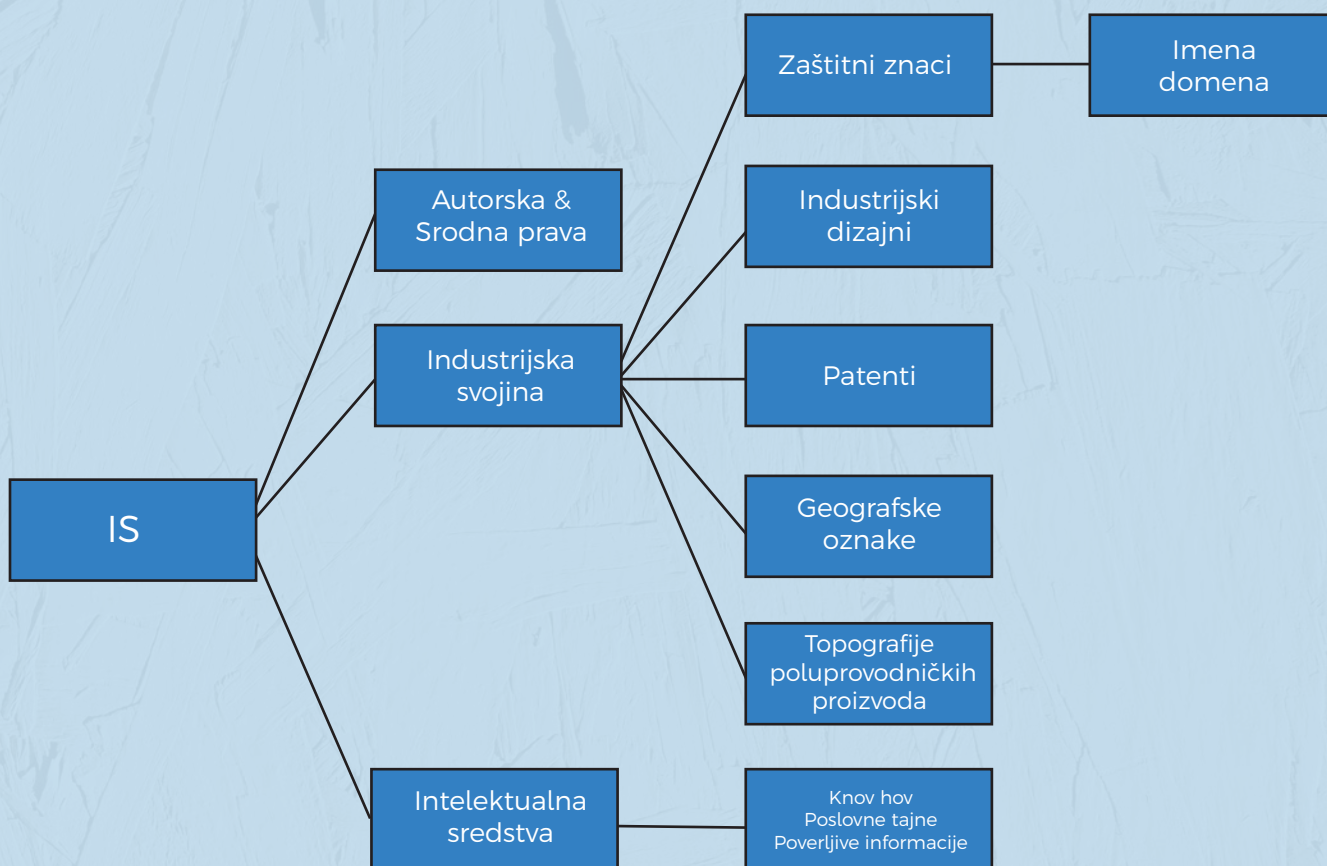
Stvaralaštva ljudskog uma su zaštićena Zakonom o intelektualnoj svojini (IS). Najvažnija karakteristika zakona o IS je da isti savetuje monopolističku moć nosiocima prava; to znači da nosioci prava imaju pravo da isključe bilo koju treću stranu iz korišćenja i eksploatacije zaštićenog stvaralaštva uma i odluče da li će i pod kojim okolnostima odobriti upotrebu i eksploataciju dela.

Često ljudi mogu pobrkati pojam zakona o IS sa zakonom o autorskim pravima. U stvarnosti, IS je opšti pravni termin koji se u zakonu koristi za opisivanje zakona o autorskim pravima i zakona o industrijskoj svojini. Autorska prava se odnose na umetnička i književna stvaralaštva, dok industrijsko vlasništvo uključuje zaštitne znakove, patente koji se dodeljuju za pronalaskе, industrijske dizajne (dizajne), nazive domena, geografske oznake i zaštićena porekla (PDO), topografije

poluprovodničkih proizvoda i nove biljne sorte. Komercijalne i industrijske tajne, know-how i nelojalna konkurencija takođe se smatraju „satelitskim“ pravom prava intelektualne svojine, u smislu da, iako nisu deo zakona o IS, njihov predmet je zaštićen iz sličnih razloga.

Prava intelektualne svojine (PIS) su prava koja zakonodavac dodeljuje stvaraocima dela, izuma, zaštitnih znakova itd., kako bi im se omogućilo da svoje kreacije eksploatišu ekskluzivno (tj. isključujući treće strane koje nisu ovlašćene za takvu upotrebu). PIS su zbog svoje apsolutne i ekskluzivne prirode vrlo slična vlasništvu. Njihova glavna karakteristika i njihova glavna razlika sa imovinom je ta što su prava intelektualne svojine (PIS) nematerijalna i to je razlog zbog kojeg treba da se prema njima postupa drugačije nego prema materijalnoj imovini.

Zakon o intelektualnoj svojini se šematski može predstaviti na sledeći način:

U ovom ćemo se priručniku usredsrediti na i analizirati samo autorska prava

RAZUMEVANJE AUTORSKIH I SRODNIH PRAVA

AUTORSKO PRAVO

ŠTA JE AUTORSKO PRAVO?

Autorsko pravo je zaštita koja se zakonom dodeljuje autorima kako bi kontrolisali svoj kreativni rad. Zakon o autorskim pravima je zasnovan na uverenju da autori kreativnih dela zaslužuju razumnu naknadu i pravo da kontrolišu upotrebu svojih kreacija ili stvaralaštva.

ZAŠTO NAM JE AUTORSKO PRAVO POTREBNO? - OBRAZLOŽENJE ZAKONA O AUTORSKIM PRAVIMA

Autorska prava promovišu stvaranje dela iz oblasti književnosti, umetnosti i nauke pripisujući autorima apsolutna i ekskluzivna prava na njihova dela na ograničeno vreme. Ali zašto je toliko važno autoru pripisati ekonomska i moralna prava? Odgovor je da autor mora biti nagrađen za svoj rad i da ljudi žele da autor nastavi svoju kreativnu aktivnost. Dugoročno gledano, to je kultura koja je ojačana i - na kraju - i građani zemlje. U isto vreme, autorska prava podstiču ulaganje u umetničke kreacije.

Istovremeno, autorska prava imaju granice koje garantuju da će javnost imati pristup delima i da će od njih imati koristi.

Danas se, s'obzirom na to da se autorsko pravo odnosi na dela koja utiču na inovacije, smatra se da isključiva i apsolutna priroda autorskih prava podstiče fizička i pravna lica da ulažu u stvaranje inovativnih dela. Istovremeno, autorski materijal, kao vlasničko pravo, imovina je vlasnika.

NEKE ZANIMLJIVE ISTORIJSKE INFORMACIJE

Istorijski gledano, zakon o autorskim pravima je povezan sa tehnološkim napretkom. Zapravo, tehnologija je doprinela uspostavljanju zakona o autorskim pravima. Pored toga, u teoriji zakona o autorskim pravima pronalazak tipografije se smatra prekretnicom te oblasti jer dovodi do priznavanja takozvanih „privilegija“ koje su državne vlasti u početku dodeljivale štamparima i izdavačima -knjižarima i kasnije autorima. Privilegije su, međutim, bile dodatak mehanizmu zaštite profesionalnih interesa izdavača, pre svega mehanizmu cenzure.

Čitav kulturni i filozofski tok ovog perioda, zajedno sa tehnološkim dostignućima, dovodi do priznavanja Zakona o autorskim pravima. Zakon o autorskim pravima iz 1709. godine u Velikoj Britaniji bio je prvi akt koji je ikada uveo zakon o autorskim pravima u pravni sistem. Ovim zakonom su autori dobili ekskluzivno pravo da svoje knjige objavljuju na 21 ili 14 godina, u zavisnosti od toga da li su knjige već objavljene ili ne. Prvo kompletno zakonodavstvo, međutim, dolazi u Francuskoj neposredno nakon Francuske revolucije. Zakon iz 1791. godine uspostavlja ekskluzivno pravo stvaralaca da izvode svoja pozorišna i muzička dela, dok zakon iz 1793. godine utvrđuje ekskluzivno pravo na reprodukciju

AUTORSKO

RAD

ŠTA JE RAD ILI DELO?

Autorska prava štite naučna dela na polju književnosti, umetnosti ili nauke koje je kreirao ili izumeo autor, fizička osoba koja je poreklo dela. Zaštićena dela su u zakonu navedena na sledeći način:

(a) književna dela (izražena pismeno ili usmeno, uključujući računarske programe);

(b) dramska i dramsko-muzička dela;

(c) muzička dela, sa rečima ili bez njih;

(d) koreografska dela i zabava u tupim predstavama;

(e) kinematografska dela i druga audiovizuelna dela;

(f) dela likovne umetnosti (slike, crteži, skulpture itd.);

(g) dela arhitekture;

(h) fotografska dela, uključujući dela izražena bilo kojim postupkom analognim fotografiji;

(i) dela primenjene umetnosti;

(j) mape, planovi, skice i trodimenzionalni radovi koji se odnose na geografiju, topografiju, arhitekturu i druge nauke.

Sa druge strane, sledeće nisu zaštićene autorskim pravima:

(a) ideje, postupci, metode rada ili matematički pojmovi kao takvi (ali samo prema

njihovim izvornim izrazima);

(b) izrazi folklora;

(c) vesti dana, puke činjenice i podaci kao takvi (ali samo u originalnom predstavljanju); različite informacije koje imaju karakter običnih medijskih izveštaja mogu se reprodukovati tek nakon što prođe najmanje dvanaest (12) sati od njihovog objavljivanja. expressed by any process analogous to photography;

(i) works of applied art;

(j) maps, plans, sketches and three-dimensional works relating to geography, topography, architecture and other science.

On the other hand, the following are not protected by copyright:

(a) ideas, procedures, methods of operation or mathematical concepts as such (but only to their original expressions);

(b) expressions of folklore;

(c) news of the day, mere facts and data as such (but only to their original presentation); different information that have the character of ordinary media reports can be reproduced only after at least twelve (12) hours have elapsed from their publication.

KOJI SU USLOVI ZA ZAŠTITU RADA ILI DELA?

Da bi neko delo bilo zaštićeno, ono mora biti originalno, odnosno mora predstavljati statističku jedinstvenost i mora odražavati ličnost svog tvorca. Originalnost počiva u izražavanju autorove ličnosti, intimnoj vezi između autora i njegovog dela, ličnom utisku; delo mora da predstavlja određeni nivo kreativnosti.

Jednostavne ideje nisu zaštićene; zaštićeni su samo radovi koji su formirani i eksternalizovani (odvojeni od uma autora), pod uslovom da su originalni. Originalnost se ne treba mešati sa novinom; slikar bi mogao da naslika isti pejzaž koji je naslikao drugi slikar, ali ono što je važno jeste da se ona/ona izrazi, i da na delo ostavi svoj lični pečat ili utisak.

Ono što je zanimljivo napomenuti je da je tvorevina koja ispunjava gore navedene kriterijume zaštićena nezavisno od oblika koji je stekla ili njegovog trajanja u vremenu. To znači da skulptura na ledu može biti zaštićena Zakonom o autorskim pravima, sve dok ispunjava pojam originalnosti. Dovoljno je da je originalno stvaralaštvo ili deo poprimilo određenu formu i da je bilo eksternalizovano u svetu; njegova istrajnost tokom vremena nije uslov za njegovu zaštitu.

KAKO SE AUTORSKO PRAVO MOŽE DOBITI? POSTOJE LI FORMALNOSTI?

Opšte je prihvaćeno načelo da zaštita autorskih prava automatski proizilazi iz čina stvaranja i ne zavisi od bilo kakve formalnosti. U tom pogledu, autorska prava se znatno razlikuju od ostalih oblika zaštite intelektualne svojine, poput patenata i zaštitnih znakova. Bernska konvencija predviđa da zaštita autorskih prava ne sme biti uslovljena poštovanjem bilo kakvih formalnosti, poput registracije ili deponovanja kopija.

Iako je obavezna registracija ukinuta gotovo svuda, mnogi nacionalni zakoni predviđaju sistem dobrovoljne registracije dela od strane nacionalne uprave za autorska prava ili sličnog tela. Takva registracija može poslužiti kao dragoceni prima facie dokaz u pravnim sporovima.

CO
RI
GHT

DA LI MORAM KORISTITI © SIMBOL?

Ne. Oznaka © nije potrebna da bi vaš rad bio zaštićen. Kao što je gore pomenuto, delo je zaštićeno od trenutka nastanka pod uslovom da je dobilo neki oblik i da je originalno. Ne postoje formalnosti za zaštitu, ne postoji obaveza registrovanja dela u registar.

Simbol su kreirale države u kojima zaštita zavisi od poštovanja određenih formalnosti, od kojih je jedna bila uključivanje oznake da su autorska prava potraživana, na primer korišćenjem simbola ©. Danas, upotreba takvih simbola više nije zakonski uslov. Međutim, to ne znači da ga ne možete koristiti. U nekim slučajevima nosioci prava uključuju simbol ©, želeći da naglase da je delo zaštićeno autorskim pravima i da su sva prava zadržana.

ŠTA JE AUTOR?

Bernska konvencija, osnovnim međunarodnim ugovorom o zaštiti autorskih prava daje zemljama članicama fleksibilnost u određivanju ko se smatra autorom (i samim tim originalnim nosiocem autorskih prava) književnog i umetničkog dela. Većina država građanskog prava predviđa da samo fizička lica mogu biti autori. Prema kosovskom zakonu o autorskim pravima, autor je fizička osoba koja je kreirala delo.

Autorska prava nekog dela, koje je ishod zajedničkih kreativnih napora dva ili više autora, zajednički pripadaju tim autorima (koautorima) bez obzira na njegovu strukturu. Pravo na upotrebu dela u celini pripada zajedničkim koautorima. Odnosi između koautora uređeni su ugovorom između njih. U odsustvu takvog ugovora, koautori će zajednički uživati autorska prava nad delom, a odgovarajuća naknada će se deliti između njih, srazmerno njihovim doprinosima, pod uslovom da se isti mogu utvrditi. Ako se doprinosi koautora ne mogu utvrditi, naknada se deli na jednake delove.

Pretpostavke o autorstvu su predviđene Zakonom o autorskim pravima za osobe čija se imena pojavljuju na delu ili čija se imena pominju u trenutku otkrivanja dela. Ove osobe će se smatrati autorima, ukoliko se drugačije ne dokaže.

ZAPOSLENI I AUTORSKA PRAVA

Kada se neko delo stvori od strane zaposlenog lica, u toku izvršenja svojih radnih obaveza i u skladu sa uputstvima svog poslodavca, osim ako ugovorom nije drugačije određeno, poslodavac ima pravo da ostvaruje ekonomska prava na tako stvorenom radu, u periodu od deset (10) godina, od završetka rada. To bi bio slučaj samo kada se rad koristi u okviru uobičajenih aktivnosti poslodavca predviđenih u vreme dogovora u vezi sa autorskim dužnostima.

Prava će biti vraćena zaposlenom autoru pre isteka takvog roka, u slučaju smrti poslodavca, odnosno u slučaju likvidacije poslodavca kao pravnog lica. Ako poslodavac ne koristi imovinska prava na tom delu, ili ih koristi na nezamisljiv način, zaposleni autor ima pravo da od poslodavca traži da mu ta prava ustupi, uz naknadu troškova.

Zaposleni autor zadržava autorska prava za svako delo koje nije nastalo u toku izvršenja njegovih radnih obaveza, kao i za bilo kakvu upotrebu dela nastalog u okviru njegovih radnih obaveza koje nisu obuhvaćene uobičajenim aktivnostima poslodavca pomenutim u paragrafu.

KOJA SU PRAVA AUTORA?

Autor uživa određena prava u odnosu na delo. To su a) lična prava (koja se takođe nazivaju moralnim pravima) i b) imovinska prava (koja se takođe nazivaju ekonomskim pravima).

Lična/moralna prava izražavaju vezu koju autor ima sa svojim delom i imaju za cilj da zaštite njegovu ličnost i ugled. Lična prava ostaju kod autora čak i ako je eksploataciju svog dela dodelio trećoj strani. Autor naročito ima pravo da objavi delo ili odobri objavljivanje istog u bilo kom obliku (pravo na objavljivanje ili otkrivanje). Ima pravo da mu se prizna autorstvo nad delom (pravo autorstva), ima pravo na zaštitu svog dela od bilo kakvog preinačenja (pravo na integritet dela) i konačno ima pravo da opozove svoje imovinsko pravo koje je dodeljeno drugima ako za to postoje ozbiljni moralni razlozi, pod uslovom da se nosiocu prava nadoknadi šteta prouzrokovana takvim ukidanjem prava (pravo na povlačenje).

Vlasnička prava autoru nude ekonomske beneficije jer imaju komercijalnu vrednost. Korišćenjem ovih prava, autor dobija nadoknadu za svoj rad i obezbeđuju mu se resursi da nastavi sa svojim kreativnim naporima. Za razliku od ličnih prava, imovinska prava se mogu prenositi i generalno mogu tretirati kao imovina. Prema Zakonu o autorskim pravima, autor će posebno imati sledeća isključiva prava da odobri ili zabrani upotrebu svog dela: (a) pravo reprodukcije, (b) pravo distribucije, (c) pravo zakupa, d) pravo javnog nastupa, (e) pravo emitovanja, (f) pravo saopštavanja javnosti, (g) pravo reemitovanja, (h) pravo kablovskog ponovnog prenosa, pravo javne komunikacije preko zvučnika ili bilo kog drugog analognog instrumenta koji prenosi znakove, zvukove ili slike, emitovanje dela, (j) pravo interaktivnog stavljanja na raspolaganje javnosti, (k) pravo na prevod, (l) pravo adaptacije (pravo na izvedeno delo). Autori će, u određenim slučajevima, takođe imati ekskluzivno pravo ovlašćenja ili zabrane pozajmljivanja, dok će u drugim slučajevima imati samo puko pravo na pravičnu naknadu za pozajmljivanje.

MORALNA PRAVA	EKONOMSKA PRAVA
Pravo na objavljivanje ili otkrivanje	reprodukcija njegovog dela u celini ili delimično
pravo autorstva	distribucija kopija njegovog dela na bilo koji način
pravo na integritet rada ili dela	pravo javnog nastupa
pravo na povlačenje	pravo emitovanja i reemitovanja
	pravo saopštavanja javnosti
	pravo interaktivnog stavljanja na raspolaganje javnosti
	pravo kablovskog ponovnog prenosa, pravo javne komunikacije preko zvučnika ili bilo kog drugog analognog instrumenta koji prenosi znakove, zvukove ili slike, emitovanje dela
	prevod dela
	adaptacija dela
	javno pozajmljivanje ili iznajmljivanje dela

Dajmo primer:

Pretpostavimo da ste napisali pesmu, tj. muzičko delo, sa tekstom, koje nije naručeno, niti je nastalo tokom vaših radnih obaveza ili je povezan sa njima.

Onog trenutka kada završite vaš rad ili delo rodiće se vaše autorsko pravo. Vi ste autor dela; ovo autorsko pravo (koje se odnosi na porodicu moralnih prava) daje vam moć da odstranite bilo koju osobu koja bi rekla da je on/ona autor. Vi ćete odlučiti da li će i kada pesma biti objavljena (pravo na objavljivanje ili otkrivanje, moralno pravo); niko drugi nema ovu moć osim vas. Onog trenutka kada je vaš rad otkriven, vaša ekonomska prava se aktiviraju; ekonomska prava su povezana sa eksploatacijom dela.

Kako bi svoj rad ili delo eksploatisali, možete se obratiti producentu koji će objaviti vaše delo (ili to možete učiniti sami pa ćete biti producent). Eksploatacija može uključiti eksploataciju putem fizičkog nosača ili putem Interneta. Eksploatacija kao fizičkog nosača znači da će producent morati da reprodukuje delo (u nekoliko fizičkih nosača), a zatim te fizičke nosače distribuirati, odnosno proda javnosti. Moguće je da se fizički nosači koriste za iznajmljivanje ili pozajmljivanje; to su različita ekonomska prava. Distribucija, iznajmljivanje i pozajmljivanje pretpostavljaju da je reprodukcija već izvršena; pored toga, ova prava se primenjuju samo u off-line okruženju.

Po objavljivanju vašeg dela, sigurno ćete se odlučiti za njegovo predstavljanje ili izvođenje dela u javnosti, i uopšte saopštavanje dela javnosti emitovanjem. To znači da će vaše delo biti pušteno na radiju ili možda TV (pravo emitovanja) i verovatno će se izvoditi u barovima (pravo javnog nastupa). Emitiranje se može dogoditi ne samo putem zemaljskih signala (tradicionalni TV), već i putem satelita ili kablovske, koja su različita prava.

Imajući u vidu da živimo u eri Interneta, najverovatnije ćete se odlučiti za eksploataciju dela preko Interneta putem platformi trećih strana ili putem sopstvene veb stranice. Tamo će vaš rad biti dostupan na zahtev, što znači da svako iz javnosti može dobiti pesmu kad god to želi (zamislite na primer Youtube); u ovom slučaju svoju pesmu ćete učiniti dostupnom na interaktivan način (što je ujedno i ekonomsko pravo). U nekim slučajevima pesma će biti dostupna za preuzimanje; takvo preuzimanje spada u pravo reprodukcije.

Pretpostavimo sada da je vaša pesma veliki uspeh, a italijanski umetnik želi da prevedete tekst na italijanski i muziku prilagodi u italijanskom ritmu. U ovom slučaju, umetnik će morati da zatraži dozvolu za prevod i adaptaciju vašeg dela (oba ekonomska prava). Ako Italijan nastavi bez dozvole, on/ona će prekršiti vaša moralna i ekonomska prava. To znači da ako je pesma prevedena i adaptirana bez dozvole, osim za ekonomsko pravo (adaptacija, prevod, reprodukcija i najverovatnije komunikacija sa javnošću i stavljanje na raspolaganje prava ako je italijanski umetnik objavi na Internetu, ili pravo emitovanja ako se reprodukuje na TV-u ili radiju), biće povređeno i pravo integriteta (jer će pesma biti izobličena bez vašeg odobrenja).

KOJE SU GRANICE ZAKONA O AUTORSKIM PRAVIMA?

Autorsko pravo je apsolutno i ekskluzivno pravo, koje se odlikuje inherentnim granicama: originalnošću dela, ograničenim trajanjem zaštite autorskih prava i izuzecima i ograničenjima autorskih prava.

Pored toga, kao što je gore objašnjeno, autorska prava ne štite ideje. To znači da dve osobe mogu imati istu ideju da oslikaju kuglu punu voća, ali rezultat će biti drugačiji. Ili, dve osobe mogu imati istu ideju da napišu priču o pet prijatelja koji se redovno sastaju i pomalo su luckasti, ali ne mogu da kopiraju priču o „Prijateljima“ bez dozvole nosioca prava. Često se pozivamo na dihotomiju izraza/ideje. To znači da ideja može biti ista za dva autora, ali izraz ideje (tj. rezultat) će biti drugačiji. Dvoje slikara koji sede u istom trenutku ispred istog pejzaža: vide istu temu, ali je različito izražavaju

DA LI SU STRANI AUTORI ZAŠTIĆENI NA KOSOVU

Autorska prava su teritorijalne prirode. To znači da su autori zaštićeni na svojoj nacionalnoj teritoriji. Međutim, kosovsko zakonodavstvo, po uzoru na sve srodne međunarodne konvencije i zakonodavstvo EU-a, sadrži nacionalnu klauzulu o tretmanu, što znači da stranci i državljani moraju biti podjednako tretirani.

MOGU LI SE EKONOMSKA I MORALNA PRAVA PRENOSITI?

Autor može preneti ekonomska prava na treće lice.

U našem gore navedenom primeru, ako se obratite producentskoj kući kako bi objavili svoju pesmu (i nastavili sa eksploatacijom), moraćete da prenesete svoja prava na producentsku kuću.

Ekonomska prava i druga prava koja nastaju nakon smrti autora prenose se u skladu sa odredbama o nasleđu.

Moralna prava koja su lična za autora nikada se ne mogu preneti dodeljivanjem ili licencom. Međutim, saglasnost autora za izvođenje dela kojim se inače može povrediti njegovo pravo na integritet smatraće se načinom ostvarivanja tog prava i obavezivaće ga.

U našem primeru to znači da ako ovlastite italijanskog umetnika da prilagodi i prevede vaše delo, ne možete tvrditi kršenje vašeg prava na integritet, jer kada odobravate dela, ujedno dajete saglasnost na promene koje bi italijanski umetnik uneo u vašu pesmu.

Pravo na potraživanje prava na autorstvo i imenovanje i pravo na integritet, moralna prava autora zaštićena su bez ikakvog vremenskog ograničenja. Nakon smrti autora, zaštitu ovih prava preuće fizičko ili pravno lice kome je autor u testamentu ista poverio; u odsustvu takvog lica ili pravnog lica, naslednici autora, a takođe i u odsustvu naslednika, bilo koje organizacije koje preuzimaju odbranu autorskih prava.

ŠTA SE PODRAZUMEVA NOSIOCEM PRAVA?

Nosilac prava je osoba koja ima prava utvrđena Zakonom o autorskim i srodnim pravima. To može biti autor ili srodni nosilac prava ili može biti i osoba koja je legalno stekla (ugovorom ili nasleđstvom) navedena prava, tj. naslednik.

U našem gore navedenom primeru, do trenutka kada prenesete svoja ekonomska prava na producenta, vi (autor) ste nosilac prava. Jednom kada ih prenesete producentu, producent postaje nosilac prava.

SRODNA PRAVA

ŠTA SRODNA PRAVA ZNAČE?

Pored autorskih prava, postoje i neka druga prava koja su povezana sa autorskim pravima a zovu se srodna prava, jer su povezana ili sporedna s pravima autora, ali nisu rezultat samog stvaralaštva. Ova prava su povezana sa autorskim pravima u smislu da je doprinos srodnih nosilaca prava neophodan

ili za dovršavanje dela ili za omogućavanje javnosti da dođe do dela. Ti nosioci prava su: izvođači (npr. pevači, glumci), producenti fonograma (npr. kompanije za izdavanje diskografskih kuća), filmski producenti, televizijski subjekti (npr. TV kanali) i izdavači štampe.

Vratimo se našem primeru:

Da bi delo stiglo do javnosti, delo mora da otpeva izvođač/pevač. Muziku će morati da sviraju muzičari, a fonogram će proizvesti producent fonograma. Pevač, muzičar i producent su srodni nosioci prava.

Radio će emitovati pesmu kao organizacija emitovanja (opet srodni nosilac prava). S toga imamo pristup javnosti delu koji su stvorili autori muzike i teksta.

ZAŠTO SU NAM SRODNA PRAVA POTREBA - OBRAZLOŽENJE

Smatra se da je doprinos izvođača kreativne prirode, dok je istovremeno izvođenje vrlo važno za samo postojanje dela; međutim, to nisu kreacije ili stvaralaštva.

Producenti i organizacije emitovanja su zaštićeni zbog svojih ulaganja; danas je važno imati na umu da producenti i organizacije emitovanja nastavljaju da ulažu u kulturne kreacije (što je retko u doba Interneta) i zbog toga njihov doprinos treba da bude nagrađen.

KOJA SU EKONOMSKA PRAVA NOSIOCA SRODNIH PRAVA?

Nosioci srodnih prava ne uživaju ista ekonomska prava, iako se neka od njih podudaraju.

Izvođači dobijaju sledeća prava:

(a) fiksaciju svojih nefiksiranih izvođenja, (b) reprodukcija fiksacija njihovih izvođenja, (c) distribucija fiksacija njihovih izvođenja, (d) iznajmljivanje fiksacija njihovog izvođenja, (e) pozajmljivanje fiksacija njihovih izvođenja, (f) emitovanje njihovih izvođenja, osim u slučajevima kada je izvođenje prethodno fiksirano ili emitovano, (g) saopštavanje javnosti o svojim izvođenjima ili nastupima, osim u slučajevima kada je nastup prethodno fiksiran ili emitovan, (h) kablovski ponovni prenos njihovih nastupa, (i) interaktivna raspoloživost fiksacija sa njihovih nastupa.

Međutim, kada izvođači učestvuju u fonogramu objavljenom u komercijalne svrhe, ne mogu odobriti ili zabraniti javnu komunikaciju fonograma ili njegovo iznajmljivanje. Za ove upotrebe fonograma izvođači mogu tražiti pravičnu naknadu samo putem organizacije kolektivnog upravljanja (OKU).

Producenti fonograma imaju isključivo pravo da dozvole ili zabrane:

(a) reprodukcije svojih fonograma, (b) distribuciju svojih fonograma, (c) iznajmljivanje i javno pozajmljivanje svojih fonograma, (d) kablovski ponovni prenos svojih fonograma, (e) interaktivna raspoloživost svojih fonograma.

Kada se fonogram objavljuje u komercijalne svrhe, producent ne može odobriti ili zabraniti javno saopštavanje fonograma. Za ovu upotrebu fonograma, producenti mogu tražiti pravičnu naknadu samo putem organizacije kolektivnog upravljanja (OKU).

Filmski producenti imaju isključivo pravo da dozvole ili zabrane: (a) reprodukciju svojih filmova, (b) distribuciju svojih filmova, (c) iznajmljivanje i javno pozajmljivanje kopija svojih filmova, (d) interaktivnu raspoloživost svojih filmova javnosti.

Audiovizuelna medijska usluga (ili organizacija za emitovanje) ima pravo na:

Od nosioca srodnih prava, samo izvođači imaju moralna prava. Tačnije, izvođači imaju ekskluzivno pravo a) da poseduju svoje ime, pseudonim ili znak kada se njihovo izvođenje ili nastup koristi i b) da se suprotstave bilo kakvoj iskrivljenosti, deformaciji ili upotrebi izvođenja koja bi naškodila njihovoj časti i slavi.

Producenti i organizacije emitovanja ne uživaju takva moralna prava; ovo je logično jer ono što je zaštićeno kada je reč o producentima i organizacijama emitovanja njihovo ulaganje. Oni nemaju kreativan doprinos. Pored toga, u većini slučajeva to nisu fizička lica već kompanije.

DA LI NOSILAC SRODNIH PRAVA MOŽE PRENOSITI SVOJA PRAVA?

Od nosioca srodnih prava, samo izvođači imaju moralna prava. Tačnije, izvođači imaju ekskluzivno pravo a) da poseduju svoje ime, pseudonim ili znak kada se njihovo izvođenje ili nastup koristi i b) da se suprotstave bilo kakvoj iskrivljenosti, deformaciji ili upotrebi izvođenja koja bi naškodila njihovoj časti i slavi.

Producenti i organizacije emitovanja ne uživaju takva moralna prava; ovo je logično jer ono što je zaštićeno kada je reč o producentima i organizacijama emitovanja njihovo ulaganje. Oni nemaju kreativan doprinos. Pored toga, u većini slučajeva to nisu fizička lica već kompanije.

DA LI NOSILAC SRODNIH PRAVA MOŽE PRENOSITI SVOJA PRAVA?

Nosilac srodnih prava može preneti ekonomska prava trećoj stranki. Prava izvođača se takođe mogu naslediti, kao što je i slučaj kod autora.

U našem gore navedenom primeru, sve dok pevač vaše pesme, tj. izvođač ne dodeli prava producentu, kako bi producent mogao iskoristiti muzičko delo.

U nekim slučajevima zakon predviđa da je došlo do prenosa čak i kada se to zapravo nije dogodilo. To je ono što zakon naziva pretpostavkom prenosa i predviđeno je kada na primer izvođač zaključi ugovor sa producentom za filmsku produkciju.

ZAJEDNIČKE ODREDBE ZA AUTORSKA I SRODNA PRAVA

NA KOLIKO DUGO SE DODELJUJE ZAŠTITA AUTORSKIH I SRODNIH PRAVA?

Zaštita kreativnog dela putem autorskih prava ne traje večno. Zaštita koja se daje prilikom stvaranja dela traje tokom čitavog života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Nakon ovog perioda kreativni rad spada u javno vlasništvo i javnost ga može koristiti na nove načine. Međutim, lična prava autora, ona koja štite njegovu povezanost sa delom, njegovu ličnost i ugled zaštićena su bez vremenskog ograničenja. Prava objavljivanja i povlačenja traju za života autora. Ova vremenski ograničena zaštita je jedna od glavnih karakteristika zakona o autorskim pravima koja je razlikuje od materijalne imovine koja traje zauvek.

Srodna prava su zaštićena kao sledeće:

pravo izvođača traje 50 godina od izvođenja dela i 70 godina u slučaju muzičkih dela;

producentima fonograma ili audiovizuelnih dela zaštita ističe 70, odnosno 50 godina od snimanja dela;

prava organizacije emitovanja ističu 50 godina od objavljivanja ili emitovanja programa.

U našem primeru to znači da ako ste napisali samo tekst pesme i ako ste koristili muziku koju je stvorio autor koji je umro 1950. godine, nije vam potrebno odobrenje autora. Međutim, ipak budite pažljivi, jer lična prava ostaju vremenom i zaštićena su zauvek. Stoga upotreba postojeće muzike ne sme biti uvredljiva za autora.

VRSTA PRAVA	TRAJANJE
Ekonomska prava autora	Od stvaranja do 70 godina od autorove smrti
Autorsko pravo na očinstvo i pravo na integritet	Bez vremenskog ograničenja
Autorska prava na objavljivanje i povlačenje	Za života autora
Izvođač muzičkih dela	70 godina od izvođenja
Izvođač audiovizuelnih dela	50 godina od izvođenja
Producent fonograma	70 godina od fiksacije
Producent filmova	50 godina od fiksacije
Organizacije emitovanja	50 godina od objavljivanja programa

POŠTOVANJE POSTOJEĆIH RADOVA ILI DELA

Prevodioci i autori drugih izvedenih dela uživaće autorska prava u prevodima, adaptacijama, aranžmanima ili drugim transformacijama koje su izvršili.

Prevod ili drugo izvedeno delo se može stvoriti samo ako ga autor originalnog dela odobri. Autorska prava prevodioca ili autora drugog izvedenog dela ne dovode u pitanje prava autora originalnog dela koje je prevedeno, prilagođeno, aranžirano ili na neki drugi način transformisano.

Takođe je važno poštovati moralna prava autora na postojeća dela koja integrišete u svoje stvaralaštvo. Ako u kancelariji svog kolege pronađete zanimljiv sadržaj, dužni ste da zatražite njegovo ovlašćenje ako ga želite koristiti. Morate navesti njegovo ime i izvor kada koristite njegovo delo bilo da je to predstavljanjem dela javnosti ili reprodukcijom istog. Autor postojećeg dela mogao bi vam, na primer, zabraniti da u svom radu reprodukujete odlomak njegovog filma bez zvuka. Ili koristiti njegovo delo u delu koji negira holokaust, na primer.

Ako, u našem primeru, želite da napravite novu pesmu, ali koristeći redove ili reči postojeće pesme koju volite, potrebna vam je autorizacija. U slučaju književnih dela, uvek morate imati na umu da je vrlo moguće da su sva ili neka prava preneti na urednika. Zbog toga trebate tražiti od autora postojećeg dela koji ima prava i zatražiti od autora ili onoga kome su preneti prava (na primer urednika) da garantuje da je on/ona zaista nosilac prava. Ovo važi za ekonomska prava.

Što se moralnih prava tiče, potrebno je da zatražite odobrenje samog autora, jer, kao što smo objasnili, moralna prava uvek ostaju na autoru. Stoga je uputno, ako želite da koristite prethodno postojeće delo, zatražiti dozvolu za moralna prava autora, opisujući način na koji ćete koristiti već postojeća dela. U suprotnom rizikujete da kršite pravo na integritet autora. Takođe pripazite da odate priznanje autoru već postojećeg dela, tj. navedite njegovo ime.

POŠTOVANJE POSTOJEĆIH RADOVA ILI DELA

Ako razmišljate da koristite postojeće delo koje je još uvek pod zaštitom kako bi vi stvorili novo, trebali biste dobiti dozvolu od njegovih nosilaca prava. Međutim, u nekim slučajevima zakon dozvoljava upotrebu bez potrebe za odobrenjem. To je slučaj kada upotreba potpada pod izuzetak ili ograničenje predviđeno Zakonom.

Tačnije, kako bi se došlo do poštene ravnoteže između interesa javnosti u pristupu informacijama i znanju i isključivih prava autora, zaštita autorskih prava podleže ograničenjima i izuzecima.

Dva osnovna oblika izuzetaka i ograničenja su:

slobodno korišćenje, odnosno korišćenje dela bez odobrenja i nadoknade; i

nedobrovoljne ili prinudne licence, što znači da se vlasniku nadoknada plaća za neovlašćenu eksploataciju.

Nedobrovoljna ili obavezna licenca je slučaj izuzetka/ograničenja privatne upotrebe dela zaštićenog autorskim pravima, poput kućnog snimanja ili reprodukcije za privatnu upotrebu, za koje nije dato ovlašćenje. Tamo gde se ovaj princip primenjuje, autori i drugi nosioci prava obično dobijaju pravičnu ili razumnu naknadu koja se zasniva na taksu na uređaje za prazno snimanje ili opremu koja se distribuira autorima i nosiocima prava putem udruženja za kolektivno upravljanje.

Izuzeci i ograničenja se primenjuju samo u određenim posebnim slučajevima koji nisu u suprotnosti sa uobičajenom eksploatacijom dela ili drugog predmeta i ne preispituju nerazumno legitimne interese nosioca prava. Ovo je princip testa u tri koraka, takođe predviđen Bernskom konvencijom, TRIPS sporazumom i Internet ugovorima VIPO-a, kao i Pekinškim i Marakeškim sporazumima.

Kosovski zakon o autorskim pravima u određenim slučajevima predviđa slobodnu upotrebu dela koja podrazumeva upotrebu dela bez pristanka autora i bez naknade, ali uz obavezno pominjanje imena autora i poreklo dela, pod uslovom da to ne dovodi u pitanje normalnu eksploataciju dela i legitimne interese autora. Dozvoljena slobodna upotreba se odnosi na: (a) kratke citate iz drugog dela u svrhe kao što su kritika ili pregled, (b) upotrebu dela kao ilustraciju u publikacijama, emisijama ili zvučnim ili vizuelnim zapisima za nastavu ili naučno istraživanje na svim nivoima, (c) korišćenje objavljenih dela za javno izvođenje na školskim proslavama pod uslovom da izvođači ne dobiju naknadu za takvu interpretaciju, (d) digitalna upotreba dela i drugih predmetnih pitanja, pod određenim uslovima, (e) reprodukcija i distribucija u štampi, emitovanje, javno saopštavanje ili interaktivna raspoloživost objavljenih članaka javnosti o aktuelnim ekonomskim, političkim ili verskim temama ili emitovanih dela ili drugih predmetnih pitanja istog karaktera, (f) korišćenje dela ili drugog predmetnog pitanja u vezi sa izveštavanjem o tekućim događajima, u meri koja je opravdana informativnom svrhom, (g) korišćenje političkih govora, kao i odlomaka javnih predavanja ili sličnih dela ili predmetnih pitanja, u meri koja je opravdana informativnom svrhom, (h) upotreba u svrhe javne bezbednosti ili da bi se osiguralo pravilno obavljanje i izveštavanje o parlamentarnim, upravnim ili sudskim postupcima, (i) kratke snimke dela koje su organizacije emitovanja napravile u sopstvenim objektima i za sopstvene emisije, pod uslovom da se takvi snimci brišu ili uništavaju nakon dvanaest (12) meseci, sa izuzetkom onih

koji imaju izuzetan dokumentarni karakter, koji mogu biti sačuvani u službenim državnim arhivima, (j) upotreba, u korist osoba sa ograničenim sposobnostima, koje su direktno povezane sa invaliditetom i nekomercijalne su prirode, u meri u kojoj to zahteva specifična invalidnost, (k) upotreba tokom verskih proslava ili službenih proslava koje organizuje javna vlast, (l) upotreba dela, kao što su dela arhitekture ili skulpture, koja su trajno smeštena na javnim mestima, (m) upotreba u svrhu reklamiranja javne izložbe ili prodaje umetničkih dela, u meri u kojoj je to neophodno za promociju događaja, isključujući bilo koju drugu komercijalnu upotrebu, (n) upotreba u svrhu karikature ili parodije, (o) upotreba u vezi sa demonstracijom ili popravkom opreme, (p) upotreba umetničkog dela u obliku zgrade ili crteža ili plana zgrade za potrebe rekonstrukcije zgrade, (q) korišćenje putem komunikacije ili interaktivne raspoloživosti za javnost, u svrhu istraživanja ili privatnih studija, pojedinim građanima putem namenskih terminala u prostorijama ustanova koje su dostupne javnosti, radova i drugih predmeta koji nisu predmet kupovine ili uslova licenciranja koji se nalaze u njihovim kolekcijama, (r) da prave kopije bilo kojih dela ili drugih predmeta koji se trajno nalaze u njihovim kolekcijama, u bilo kom formatu ili medijumu, u svrhu očuvanja takvih dela ili drugog predmeta i u meri koja je potrebna za takvo očuvanje, za institucije kulturnog nasleđa. Takođe je dozvoljena reprodukcija emisija koje su radile socijalne institucije u nekomercijalne svrhe, poput bolnica ili zatvora, i to bez pristanka autora ili drugog nosioca autorskih prava, ali protivno plaćanju pravične naknade.

Privremeni postupci reprodukcije su dozvoljeni bez pristanka autora ili drugog vlasnika autorskih prava i bez naknade, pod uslovom da ispunjavaju sve sledeće kriterijume: (a) privremeni su ili slučajni, (b) oni su sastavni i suštinski deo tehnološkog procesa, (c) njihova jedina svrha je da posrednik omogući prenos u mreži između trećih strana; ili zakonita upotreba dela i (d) nemaju samostalni ekonomski značaj.

Umnožavanje zakonito objavljenog dela je dozvoljeno bez pristanka autora, ali protivno plaćanju pravične naknade, ako je delo načinilo fizičko lice za sopstvenu isključivu ličnu i privatnu upotrebu i u svrhe koje nisu ni direktno ni indirektno komercijalne.

Reprografsko umnožavanje fotokopiranjem takođe je predviđeno zakonom u određenim slučajevima, poput biblioteka i arhiva, obrazovnih i kulturnih institucija u svrhu ili obnavljanja ili zamene izgubljenih ili oštećenih primeraka, za biblioteku ili arhivu koja se ne odnosi na direktnu ili indirektnu ekonomsku ili komercijalnu prednost, kako bi se zadovoljile potrebe fizičkih lica koja će tako dobijenu kopiju koristiti u privatne studije ili nekomercijalna istraživanja; za nastavu, u više primeraka potrebnih za ilustraciju u učionicama.

Uklanjanje teksta i podataka za potrebe naučnog istraživanja ili pod uslovom da upotreba dela ili predmetnih pitanja navedenih u tom paragrafu, nisu nosioci prava izričito rezervisali na odgovarajući način, kao što su mašinski čitljiva sredstva u slučaju javno dostupnog sadržaja onlajn, što je još jedan dozvoljeni izuzetak.

Na kraju, Zakon o autorskim pravima predviđa određenu dozvoljenu upotrebu dela siročadi za javno dostupne biblioteka, obrazovne ustanove i muzeje, kao i za arhive, institucije za filmsko ili audio nasleđe i javne organizacije emitovanja, osnovane u Republici Kosovo, kako bi se za postizanje ciljeva koji se odnose na njihove misije javnih interesa, kao i za korišćenje netrgovinskih radova i drugih predmetnih pitanja od strane institucija kulturnog nasleđa.

Osobe sa oštećenjem vida ili oštećenjem čitanja mogu, za ličnu upotrebu, reprodukovati objavljena književna dela koja su dostupna u tekstu ili u audio formatu, kao i grafičke snimke muzičkih dela, ili ih mogu reprodukovati, kako bi ih mogli konvertovati u pristupačan format. Ovo ovlašćenje uključuje i ilustracije svih vrsta koje se nalaze u književnim ili muzičkim delima. Kopije se mogu izrađivati samo za dela kojima osobe sa oštećenim vidom ili oštećenjem čitanja imaju zakonit pristup.

Ni za jedan akt neće biti potrebno odobrenje autora ili drugog vlasnika autorskih prava ako je to neophodno za upotrebu računarskog programa ili baze podataka od strane zakonitog sticaoca, u skladu sa njegovom predviđenom svrhom, uključujući ispravljanje grešaka. Dekompilacija računarskih programa je takođe dozvoljena pod određenim uslovima.

ZAKONSKE INTEGRACIJE POD BESPLATNOM LICENCOM

KOD OTVORENOG IZVORA

Mnogi programeri koriste softver otvorenog koda, što znači softver koji se nudi na korišćenje za brži razvoj njihovih sistema.

Licence otvorenog koda je osnovao svet slobodnog softvera, ali se oni danas šire u drugim oblastima. Oni podležu istim uslovima važenja kao i svako zakonito ustupanje prava i stvaraju pravne obaveze između strana. Za razliku od tradicionalnih licenci za autorska prava koja ograničavaju upotrebu softvera, otvorene licence omogućavaju distribuciju softvera, njegovo korišćenje i modifikovanje što većem broju ljudi kako bi svako mogao da prilagodi softver svojim specifičnim potrebama i sam izvrši ispravke.

Korišćenje softvera otvorenog koda licencirano je pod određenim uslovima. Licence se svrstavaju u kopileft ili dozvole. I licenca kopileft i dozvola, korisnicima dozvoljavaju da slobodno kopiraju, distribuiraju i menjaju softver koji ih koristi; takvi programi otvorenog koda i dalje su pod zakonom o autorskim pravima; njihovi se ugovorni uslovi razlikuju od tradicionalnih autorskih prava (bez ekskluzivnosti itd.).

Izvorni kod licenciran sa licencama Kopileft (kao što je GLP, itd.) obavezuje programere da u svom programu koriste (koji uključuje početni izvorni kod Copileft) istu licencu; to znači da će novi program biti dostupan trećim stranama da ga kopiraju, distribuiraju i modifikuju. Zbog toga se na novostvoreni softver, koji uključuje postojeći otvoreni kod, dostupan sa licencom Kopileft, ne mogu polagati imovinska prava.

Validnost licenci otvorenog koda prvobitno je potvrdio minhenski sud, koji je 2004. godine presudio da distribucija softvera koja krši uslove Opšte javne licence predstavlja kršenje autorskih prava. Odluka frankfurtskog suda od 6. septembra 2006. godine krenula je u istom smeru. Na kraju krajeva, sav izvorni kod distribuiran sa licencama otvorenog koda i dalje spada pod autorska prava. Treba poštovati klauzule licenci pod kojima je izvorni kod dostupan, bilo Kopileft ili permisivni. Ako programer ne poštuje licencu postavljenu za upotrebu otvorenog koda, postoji kršenje zakona o autorskim pravima (ugovorno autorsko pravo).

ZAJEDNIČKO KREATIVNO DOBRO – CC

Licenses of this type move in the same direction as “open” licenses. They are model con-Licence ovog tipa kreću se u istom smeru kao i „otvorene“ licence. Oni su uzorci ugovora čiji je cilj da dozvole besplatnu upotrebu dela na Internetu, noseći simbol CC. Ove licence omogućavaju korisniku da nastavi sa određenom upotrebom dela, prateći uslove koje su postavili nosioci prava. Korisnici ne moraju da traže dozvolu za upotrebu CC dela. Španski i holandski sudovi su potvrdili validnost CC dozvola.

Cilj CC je stvaranje novog konvencionalnog javnog sektora, stvaranje zajedničkih dobara na osnovu licenci koju su dali sami autori. Na ovaj način, sadržaj svih postojećih dela mogu da pristupe i koriste svi, krajnji korisnik ili autori koji dozvoljavaju stvaranje izvedenih dela u kulturi remiksa. Ove licence se smatraju liberalnijim i pružaju fleksibilnost i imaju za cilj masovno širenje i cirkulaciju dela.

CC licence su srednje rešenje: autorska prava su zaštićena, distribucija dela i njihova ponovna upotreba je dozvoljena, ali samo u granicama koje je sam autor odabrao. Stoga je to još jedno pojedinačno ostvarivanje prava zasnovano na logici deljenja i ponovne upotrebe dela, a ne na logici apsolutne kontrole pristupa istim.

CC su pravno obavezujući ugovori; neopozivi su i svetske su moći. Svaka licenca se sastoji od tri funkcionalna nivoa: a) čitljiva svima koji sadrži rezime osnovnih uslova licence (Commons Deed), b) pravnog teksta koji uključuje ugovorne uslove licence (Pravni zakonik) i c) mašinskog obrasca koji sadrži metapodatke i omogućava identifikaciju dela koja su digitalno dostupna sa CC licencama sa pretraživača (Meta Data).

Postoji šest različitih vrsta licenci, koje su ovde nabrojane od najviše do najmanje dozvoljenih:

Ova licenca omogućava ponovnim korisnicima da distribuiraju, remiksuju, prilagođavaju i nadograđuju materijal u bilo kom medijumu ili formatu, pod uslovom da se autoru dodeli priznanje. Licenca omogućava komercijalnu upotrebu.

CC BY uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

CC BY-SA: Ova licenca ponovnim korisnicima omogućava da distribuiraju, remiksuju, prilagođavaju i nadograđuju materijal u bilo kom medijumu ili formatu, pod uslovom da se autoru dodeli priznanje. Licenca omogućava komercijalnu upotrebu. Ako remiksujete, prilagođavate ili nadograđujete materijal, izmenjeni materijal morate licencirati pod jednakim uslovima.

CC BY-SA uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

SA Prilagođavanja se moraju deliti pod istim uslovima

Ova licenca ponovnim korisnicima omogućava da distribuiraju, remiksiraju, prilagođavaju i nadograđuju materijal u bilo kom medijumu ili formatu samo u nekomercijalne svrhe, i to samo pod uslovom da je autoru dodeljeno priznanje.

Uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

NC Dozvoljena je samo nekomercijalna upotreba dela

CC BY-NC-SA: Ova licenca ponovnim korisnicima omogućava da distribuiraju, remiksiraju, prilagođavaju i nadograđuju materijal u bilo kom medijumu ili formatu samo u nekomercijalne svrhe, i to samo pod uslovom da je autoru dodeljeno priznanje. Ako remiksujete, prilagođavate ili nadograđujete materijal, izmenjeni materijal morate licencirati pod jednakim uslovima.

CC BY-NC-SA uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

NC Dozvoljena je samo nekomercijalna upotreba dela

SA Prilagođavanja se moraju deliti pod istim uslovima

CC BY-ND uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

ND Nisu dozvoljeni nusproizvodi niti prilagođavanja dela

CC BY-NC-ND: Ova licenca ponovnim korisnicima omogućava da kopiraju i distribuiraju materijal u bilo kom medijumu ili formatu samo u neprilagođenom obliku, samo u nekomercijalne svrhe, i samo dok je autoru dodeljeno priznanje. .

CC BY-NC-ND uključuje sledeće elemente:

BY Stvaralacu se mora dati priznanje

NC Dozvoljena je samo nekomercijalna upotreba dela

ND Nisu dozvoljeni nusproizvodi niti prilagođavanja dela

ŠTA AKO KORISTIM DELO KOJE SAM NAŠAO NA INTERNETU? NIJE LI OVO BEZ PRAVA?

Ne bi trebali smatrati da se radovi pronađeni na Internetu (na primer fotografija) mogu koristiti bez ovlašćenja. Ako nema naznaka u vezi sa upotrebom dela, ne biste ga smeli koristiti. Proverite uslove korišćenja stranice da biste ispitali da li postoji takva mogućnost. Ako uzmete delo i koristite ga na neovlašćeni način, nosilac prava može se pojaviti i zahtevati odštetu zbog kršenja. Samo ako postoji indikacija poput CC ili bilo koje druge vrste koja opisuje moguću upotrebu, delo možete koristiti, poštujući posebne uslove koje su vlasnici prava postavili. Uvek trebate biti oprezni kada koristite dela sa Interneta, jer, čak i ako postoji naznaka dozvole, ne možete biti sigurni da li je nosilac prava onaj ko je postavio uslove za upotrebu (ugovor).

Pretpostavimo u našem primeru da želite da svoje muzičko delo širite dalje putem svoje veb lokacije. Da li to znači da ga svako može preuzeti sa vaše veb lokacije i koristiti, na primer u reklami? Naravno da ne. Morate odobriti upotrebu. Ili obrnuto, pretpostavimo da ste na platformi pročitali pesmu koja vam se sviđa i želite da napravite muziku za nju. Tekst ne možete koristiti bez odobrenja autora, potrebno je da ga kontaktirate i zatražite dozvolu.

KAKO MONETIZOVATI SVOJA PRAVA

Jedan od osnovnih elemenata autorskog prava je pripisivanje ekonomskih prava autorima koji im omogućavaju da svoja dela koriste pojedinačno ili ovlašćujući treće strane za to. Autori mogu preneti svoja ekonomska prava na pojedince ili kompanije koje mogu da plasiraju njihova dela u zamenu za plaćanje. Isplate se nazivaju autorskim honorarima. Prenos autorskih prava može imati oblik ustupanja ili licence. Prema ustupanju, autor prenosi pravo da

odobri ili zabrani određene radnje koje su deo ekonomskih prava. U slučaju ustupanja, osoba kojoj se prava dodeljuju postaje novi nosilac autorskih prava. Licenciranje znači da autor zadržava vlasništvo, ali ovlašćuje treću osobu da izvršava određene radnje obuhvaćene njegovim ekonomskim pravima, generalno na određeno vreme i za određeno lice. Licenciranje takođe može imati oblik kolektivnog upravljanja pravima.

KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE

Lako je individualno upravljanje moguće, nekim ekonomskim pravima se ne može upravljati pojedinačno; za neke oblike eksploatacije u praksi je nemoguće organizovati direktan ugovorni odnos između dobitnika i korisnika, zbog velike količine i raspršenosti vlasnika prava i korisnika, i vrlo kratkog intervala između odluke o korišćenju dela a stvarna upotreba korisniku ne dozvoljava da identifikuje dobitnike i da sa njima zaključi sporazum. Među oblicima eksploatacije, koji odgovaraju ekonomskim pravima autora i vlasnika srodnih prava, sa gore pomenutim karakteristikama možemo naći:

- emitovanje i javno izvođenje muzičkih dela;
- kablovski prenos dela, nastupa i drugih srodnih proizvoda;
- kopiranje muzičkih, audio-vizuelnih i zvučnih dela ili proizvoda srodnih prava za privatnu upotrebu (fonogrami, videogrami itd.);
- reprografija; i
- javno pozajmljivanje.

U ovim se slučajevima kolektivno upravljanje pokazuje najboljim načinom i zapravo jedinim mogućim načinom da se zaštite prava vlasnika prava i omogući efikasno iskorišćavanje ekonomskih prava. U takvom sistemu, nosioci prava odobravaju ili mandat dodeljuju organizacijama kolektivnog upravljanja (OKU) kako bi da bi upravljali i menadžirali svojim pravima. Dakle, kolektivno upravljanje trebalo bi da između ostalih aktivnosti uključuje i: pregovore sa korisnicima za utvrđivanje tarifa, davanje dozvola korisnicima za upotrebu dela i drugih srodnih proizvoda, praćenje upotrebe dela i drugih srodnih proizvoda ili upotrebu ekonomskih prava kojima upravlja OKU za svoje članove i nosioce prava, osiguravajući ispunjenje ovih prava, prikupljaju honorare od korisnika, distribuiraju i plaćaju autorske naknade vlasnicima prava, članovima OKU-a.

Imajući na umu da nosioci prava imaju različite potrebe i suočavaju se sa različitim izazovima u zavisnosti od svoje oblasti u kojoj deluju (na primer muzičke ili audio-vizuelne), OKU predstavljaju nosioce prava određenih kategorija dela. Štaviše, OKU obično predstavljaju jednu određenu kategoriju nosioca prava (na primer autore ili izvođače ili producente), dok u nekim slučajevima određena ekonomska prava (na primer samo javno izvođenje ili samo pravo na reprodukciju za određenu kategoriju dela).

12. jula 2012. godine na Kosovu je preduzet veoma važan korak ka zaštiti autorskih prava. Dva udruženja za kolektivno upravljanje autorskim pravima, APIK - za muzičku oblast i VAPIK - za audiovizuelnu oblast, već su dobile licencu od OCRR-a za upravljanje ovim pravima, pregovarajući sa korisnicima.

PREDNOSTI KOLEKTIVNOG UPRAVLJANJA

Kako bi se uspostavilo dobro funkcionisanje okruženja za zaštitu autorskih prava, zakonski propisi moraju korisnicima omogućiti lak pristup za dobijanje licence za autorski materijal. Kolektivno upravljanje je opravdano kada je dobijanje licenci zbog broja i drugih okolnosti upotrebe nemoguće ili neizvodljivo, poput javnog nastupa ili emitovanja. Naročito će biti nemoguće da radio stanica direktno pregovara sa svim uključenim kompozitorima širom sveta. Ovo koristi radio stanicama jer u jednom datom trenutku mogu dobiti svetsku licencu. Za kompozitora je nemoguće da prati emitovanje svoje hit melodije po celom svetu.

Dakle, u slučaju masovne upotrebe poput emitovanja, upravljanje individualnim pravima biće i skupo i gotovo nemoguće. OKU uspostavljaju jednostavne sisteme licenciranja - lak pristup svetskom repertoaru, pogodnost - po poštenoj ceni. Informišu klijentelu o vrednosti muzike i filma i pružaju usluge koje se odnose na upotrebu muzike i filma u barovima, restoranima, hotelima na TV i radio stanicama.

Kolektivno upravljanje se češće smatra načinom obezbeđivanja da nosioci prava ostvaruju ekonomske beneficije za svoj kreativni rad predviđen zakonom.

Vratimo se našem primeru:

Autor ste muzičkog dela (muzika i tekstovi). Ako postanete član OKU-a, bićete u stanju da primete honorare/naknade kad god se vaša muzika pušta, na primer, u barovima ili na televiziji/radiju ili se iznajmljuje ili pozajmljuje, itd. OKU-i imaju mehanizme koji mogu da dovedu do prikupljanja honorara za namene koje ne možete sami da kontrolišete.

KAKO KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE PRAVIMA FUNKSIONIŠE?

U slučaju kolektivnog upravljanja, nosilac prava i dalje poseduje autorska prava, ali upravljanje se prenosi na drugo pravno lice, neprofitnu ili organizaciju koja nije profitna. OKU ne pregovara o honorarima na pojedinačnoj osnovi, već o licenci prema zajedničkoj tarifi za sve nosioce prava iste kategorije. OKU odobrava upotrebu licencom koja pokriva sve nosioce prava (objedinjena

licenca) i distribuira dolazne autorske honorare pojedinačno nosiocima prava. Nosilac prava više nema direktno potraživanje prema pojedinačnom korisniku, ali nosilac prava ima pravo na potraživanje isplate prema OKU. Pravila raspodele odražavaju specifična pojedinačna prava koja se koriste i plaćaju za pojedinačno plaćanje svakom nosiocu prava.

Sedam koraka kolektivnog upravljanja:

Nosioći prava svoja prava prenose na OKU ili ga ovlašćuju da upravlja njihovim pravima prema nacionalnom zakonodavstvu;

OKU registruje nosioce prava i njihova dela i nastupe u bazama podataka kako bi uspostavio osnovu za individualnu distribuciju;

OKU sa korisnicima pregovara o isplati i licencira upotrebu;

OKU prikuplja isplate u ime nosilaca prava;

OKU nadgleda upotrebu radova ili dela;

OKU pojedinačno raspodeljuje prihod na osnovu stvarne upotrebe radova ili dela i pojedinačnom nosiocu prava vrši isplatu u skladu sa planom distribucije;

OKU potpisuje recipročne ili uzajamne sporazume sa sličnim OKU-ima u inostranstvu i plaćanja prenosi preko granica.

SMERNICE ZA USPOSTAVLJANJE KOLEKTIVNOG UPRAVLJANJA SRODNIM PRAVIMA

Osnovno kolektivno upravljanje srodnim pravima je u principu prilično jednostavno, ali je složeno u praksi:

OKU registruje podatke članova na njihovim zvučnim snimcima;

OKU pregovara o tarifama i prikuplja naknade od korisnika kao što su radio i TV stanice, hoteli, restorani, fitnes centri itd.;

OKU prima izveštaje od korisnika o emitovanju i javnom izvođenju snimljene muzike;

I na kraju, na osnovu informacija sa plejlista korisnika i nakon odbitka ishoda, OKU distribuira dolazne honorare pojedinačnim nosiocima prava.

Dakle, baza podataka sa podacima o evidenciji o svim izvođačima i proizvođačima ploča, zajedno sa softverom za distribuciju koji povezuje dolazne honorare, izveštajima korisnika i bazom podataka, predstavlja okosnicu svakog OKU-a koji prikuplja i distribuira naknade za srodna prava. „Podaci su najvažniji“ i prvi prioritet za OKU.

Drugi prioritet je povezivanje angažovanih volontera između izvođača i producenata ploča i imenovanje poznatog izvođača koji će voditi projekat.

Treći prioritet je razvijanje pravilnih komunikacionih strategija i podizanje svesti o pravima izvođača i producenata ploča.

Kriterijumi uspeha za novu OKU su stvarna plaćanja nacionalnim i stranim nosiocima prava. Broj članova je važan za dobijanje podrške što više nosilaca prava, kao i za povećanje broja kolekcija. Stvarna pojedinačna distribucija zasnovana na bazi podataka dokaz je ispravnog rada OKU-a.

KO SU KORISNICI I NJIHOVE OBAVEZE?

Korisnici su fizička ili pravna lica, preduzeća koja koriste i eksploatišu neko delo na bilo koji mogući način. Korisnici zaključuju ugovore sa organizacijama za kolektivno upravljanje, u slučaju javnog izvođenja dela. Kada se kreativno delo zaštićeno autorskim pravima koristi ili kopira bez dozvole nosioca prava, ovu akciju nazivamo kršenjem autorskih prava

ŠTA AKO SE KORISNICI I ORGANIZACIJE KOLEKTIVNOG UPRAVLJANJA NE DOGOVARE O TARIFAMA?

Kolektivna udruženja i predstavnici korisnika mogu na osnovu sporazuma o posredovanju predložiti posredovanje u sporu koji se odnosi na sporazum za definisanje opštih naknada. Stranke će zajedno odabrati posrednika sa liste posrednika koje je imenovala Kancelarija za autorska i srodna prava.

OPŠTI PRINCIPI ZA DEFINISANJE RAZUMNE TARIFE

Postoje dva osnovna oblika tarifa:

Procentat prihoda od korišćenja dela ili drugog predmeta. Uglavnom se odnosi na upotrebe povezane sa glavnim aktivnostima korisnika, poput pozorišnih predstava, koncerata, publikacija.

Paušalno plaćanje je tipično za namene koje ne pripadaju osnovnim aktivnostima korisnika.

Za tarife izražene u procentima postoje međunarodno prihvaćeni standardi (obično pravilo od 10%). Paušalni iznosi su fiksni na osnovu specifičnih faktora koji se razlikuju od zemlje do zemlje, ali postoje opšteprihvaćeni principi izračunavanja, osim reprografije i naknada za privatno kopiranje.

NADZOR ORGANIZACIJA ZA KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE

Nadzor nad udruženjima za sakupljanje na Kosovu jedna je od nadležnosti Kancelarije za autorska i srodna prava. Nadzor organizacija za sakupljanje podrazumeva kontrolu OKU-a u fazi konstituisanja i u fazi funkcionisanja. Administrativna kontrola poslovanja OKU opravdana je zaštitom od opšteg interesa.

Za svrhe takvog nadzora, organizacije za kolektivno upravljanje Zavodu dostavljaju: svoje statute i propise, kao i sve njihove izmene i dopune; njihove bilateralne i multilateralne ugovore zaključene sa stranim organizacijama za kolektivno upravljanje; informacije o licima ovlašćenim da ih zastupaju; odluke njihovih najviših upravnih tela (poput Generalne skupštine); njihov godišnji izveštaj i bilans; izveštaje o internoj i eksternoj reviziji njihovih aktivnosti; bilo koji drugi dokumenti neophodni za verifikaciju usklađenosti aktivnosti organizacija sa ovim zakonom i drugim relevantnim zakonima Republike Kosova ili sopstvenim statutima organizacije.

Zavod će jednom godišnje pregledati aktivnosti organizacija za kolektivno upravljanje. Međutim, Zavod može izvršiti i posebnu reviziju između dve redovne godišnje revizije ako dobije informacije - od članova organizacije, od drugih vlasnika prava, od korisnika ili iz bilo kog drugog relevantnog izvora - na osnovu kojih se mogu pojaviti osnovane sumnje da li su aktivnosti organizacije u skladu sa odredbama ovog zakona i drugih relevantnih zakona Republike Kosova ili sopstvenih statute organizacije.

Zavod će pripremiti izveštaj o rezultatima svake revizije, a najviše upravno telo organizacije za kolektivno upravljanje (kao što je

Generalna skupština) dužno je da izveštaj uključi na dnevni red svoje sledeće sednice, da o njemu raspravlja i da Zavod obavesti o ishodu diskusije i preduzetim merama.

Kada Zavod utvrdi da aktivnosti organizacije za kolektivno upravljanje nisu u skladu sa odredbama ovog zakona i drugih relevantnih zakona Republike Kosova, ili sopstvenih statute organizacije, od iste se može zatražiti da svoje aktivnosti uskladi sa pomenutim odredbama, u okviru razumnog roka za izvršenje. Tamo gde organizacija ne ispunjava ovu obavezu, Zavod, u zavisnosti od okolnosti, može suspendovati ili opozvati akreditaciju dodeljenu organizaciji za kolektivno upravljanje.

U praksi, nosioci prava nemaju drugog izbora osim da upravljanje svojih prava povere OKU-ima. Ako OKU ne rade pravilno, prava se zanemaruju i ograničavaju u praksi. Opravdano je uvesti zakonske odredbe koje osiguravaju pravilno funkcionisanje OKU-a. Posebne odredbe uspostavljanje OKU-a uslovljavaju odobrenjem nadležnog organa.

Organizacija može funkcionisati kao organizacija za kolektivno upravljanje, ako je registrovana kao udruženje i ako je Zavod akreditovao kao organizaciju za kolektivno upravljanje. Zavod će odobriti akreditaciju organizaciji koja će funkcionisati kao organizacija za kolektivno upravljanje ako ispunjava sledeće zahteve:

(a) svoje članstvo, ili krug onih vlasnika prava koji su mu inače poverili upravljanje pravima, proširuje se na značajan deo vlasnika prava, i bilo koji vlasnik prava iz iste kategorije može mu se pridružiti u skladu sa svojim statutima;

(b) zaključila je sporazume o uzajamnom zastupanju sa organizacijama koje zastupaju strane vlasnike prava u istoj kategoriji ili bar čini sve potrebne napore da zaključi takve sporazume;

(c) poseduje kapacitete da upravlja dotičnim ekonomskim pravom, uključujući odgovarajuće osoblje i tehničku opremu;

(d) na svom raspolaganju ima odgovarajuće mehanizme za prikupljanje, raspodelu i isplatu naknade;

(e) garantuje jednak tretman kako vlasnicima prava tako i korisnicima tamo gde su objektivni uslovi tretmana isti;

(f) aktivnosti organizacije se ne protežu u komercijalne ili druge svrhe stvaranja dobiti;

(g) njen statut i drugi propisi su u skladu sa odredbama ovog zakona i drugih relevantnih zakona Republike Kosova.

KAKO DO POŠTOVANJA VAŠIH PRAVA?

Digitalne tehnologije olakšavaju prenos i izradu savršenih kopija dela i drugog zaštićenog sadržaja. U slučaju spora sa korisnikom vašeg dela i ako ne postoji mogućnost da se spor reši na amičan način, tada morate da primenite svoja prava i uz pomoć advokata preduzmete neke mere primenom izvršnog postupka.

Izvršni postupci omogućavaju efikasnu akciju protiv kršenja, brze pravne lekove za sprečavanje kršenja, odvratanje od daljeg kršenja i ne bi trebalo da budu nerazumno složeni i skupi ili sa vremenskim ograničenjima koja dovode do neopravdanih odlaganja.

Pretpostavimo u našem primeru da se vaša pesma (čiji ste nosilac prava) koristi neovlašćeno za reklamu recimo jogurta i reklama je lošeg ukusa. Osećate se uvređenim ovom upotrebom. Morate brzo delovati da bi zaustavili kršenje, kako bi ustvari zaustavili kršenje i izbegli dalju štetu.

Zamislite sada da ste sa drugom reklamnom kompanijom dogovorili upotrebu vaše pesme za drugi proizvod, recimo, vrlo trendi napitak, čiji ste koncept odobrili. Ako ne postupite ekspeditivno, vrlo je moguće da se ova odobrena upotreba nikada ne dogodi.

Sledeći paragrafi rezimiraju neke izvršne odredbe koje se nalaze u nacionalnom zakonodavstvu Kosova. Oni se mogu podeliti u sledeće kategorije: građanski pravni lekovi; krivične sankcije; granične mere; i mere, pravni lekovi i sankcije protiv zloupotreba u pogledu tehničkih uređaja.

GRAĐANSKI LEKOVI UKLJUČUJU:

- Dokazi: izvođenje dokaza protivničke strane;
- Zabrane stranci da odustane od povrede ili kršenja prava;
- Šteta mora biti adekvatna kako bi se kršenje ili povreda prava nadoknadili;
- Otklanjanje robe koja krši autorska prava sa trgovinskih kanala;
- Naređuje kršiocima prava da se informišu o kanalima distribucije robe koja krši autorska prava.

U našem gore napomenutom primeru, vi (tj. nosilac prava) možete da zahtevate odštetu zbog nanete povrede ili čak da zaustavite upotrebu dela u oglasu ili reklami.

PRIVREMENE MERE MORAJU BITI DOSTUPNE:

- Kako bi se sprečilo kršenje ili povreda prava, a posebno da se spreči ulazak u trgovinske kanale robe koja krši autorska prava;
- Kako bi se sačuvali relevantni dokazi u vezi sa navodnom povredom prava;
- Inaudita altere parte mora biti na raspolaganju tamo gde je to prikladno, posebno tamo gde je verovatno da će svako odlaganje naneti nepopravljivu štetu nosiocu prava ili ako postoji vidljivi rizik od uništenja dokaza

U našem prethodnom primeru, vi (tj. nosilac prava) morate se brzo kretati, bez odlaganja, kako bi pesma prestala da se koristi u oglasu, u suprotnom možete izgubiti sporazum sa drugom reklamnom kompanijom. Iz tog razloga ćete slediti proceduru inaudita altere parte.

Korisnici sankcija i pravnih lekova su prvobitni nosioci prava intelektualne svojine, vlasnici licenca i naslednici, udruženja za prikupljanje i profesionalna odbrambena tela.

Krivične sankcije su namenjene kažnjavanju onih koji vrše povrede određene težine, poput namernih piratskih radnji počinjenih u komercijalnim razmerama, i tako ih odvratiti od daljeg kršenja. Svrha kažnjavanja se postiže novčanim i zatvorskim kaznama u skladu sa nivoom kazni koje se primenjuju za krivična dela odgovarajuće težine, posebno za ponovljena krivična dela. Odvratanje se koristi u parničnom postupku, naredbama za oduzimanje i uništavanje robe koja krši autorska prava i materijala i opreme koji se pretežno koriste za izvršenje krivičnog dela.

Granične mere se razlikuju od do sada opisanih izvršnih mera po tome što uključuju delovanje ili akcije carinskih vlasti. Granične mere omogućavaju vlasnicima prava da od carinskih vlasti zahtevaju da obustave puštanje u promet robe za koju se sumnja da krši autorska prava. Ovo za cilj ima da vlasnicima prava pruži razumno vreme za pokretanje sudskog postupka protiv osumnjičenog prekršioca, bez rizika da će navodna roba koja krši autorska prava nestati u prometu nakon carinjenja. Vlasnici prava obično moraju ispuniti određene zahteve kao što su: (a) uveriti carinske vlas-

ti da postoje prima facie dokazi o kršenju; (b) pružiti detaljan opis robe kako bi se ista mogla prepoznati; i (c) pružiti sigurnost za naknadu štete uvozniku, vlasniku robe i carinskim vlastima u slučaju da se utvrdi da roba ne krši autorska prava. Nakon zadržavanja robe od strane carine, nosilac prava će se obično obratiti sudu za privremene mere radi sprečavanja puštanja robe na tržište, do konačne odluke o tužbi za povredu ili kršenje prava.

Konačna kategorija odredaba o izvršenju uključuje **mere, lekove i sankcije protiv zloupotrebe u pogledu tehničkih sredstava**, koje se nazivaju i **mere tehnološke zaštite (MTZ)**, koje su postigle veći značaj od pojave digitalnih tehnologija. U određenim slučajevima, jedino praktično sredstvo za sprečavanje kopiranja je pomoću takozvanih sistema zaštite od kopiranja ili upravljanja kopijom. Ovde se tehnički uređaji koji ili u potpunosti sprečavaju kopiranje ili čine kvalitet kopija toliko lošim da postaju neupotrebljivi. Takođe se koriste tehnička sredstva za sprečavanje prijema šifrovanih komercijalnih televizijskih programa, osim uz upotrebu dekodera. Međutim, tehnički je moguće proizvesti uređaje koji zaobilaze takve sisteme zaštite od kopiranja i šifrovanja. Ove izvršne odredbe su namenjene sprečavanju proizvodnje, uvoza i distribucije takvih uređaja. VIPO Ugovor o autor-

skim pravima (WCT) uključuje odredbe u tom smislu, kao i odredbe za sprečavanje neovlašćenog uklanjanja ili promene podataka o **elektronskom upravljanju pravima** i širenje kopija dela iz kojih su takve informacije uklonjene. Informacije o upravljanju autorskim pravima mogu identifikovati autora ili vlasnika prava ili sadržati podatke o uslovima korišćenja dela. Uklanjanje informacija bi na taj način moglo ometati otkrivanje kršenja ili dovesti do narušavanja kompjuterizovanog sistema upravljanja pravima ili sistema raspodele naknada. Nacionalni zakoni takođe mogu obuhvatati izuzeća od primene ovih mera u određenim okolnostima, kao što su primena ograničenja autorskih prava i izuzetaka predviđenih nacionalnim zakonom.

TESTIRAJTE VAŠE ZNANJE O ZAKONU O AUTORSKIM I SRODNIM PRAVIMA

Autorska prava su zakon koji:

- a) reguliše zaštitu pronalazaka;
- b) reguliše zaštitu autora;
- c) reguliše prava preduzeća na njihovo ulaganje.

Zakon o autorskim pravima štiti:

- a) ideje zasnovane na delu;
- b) originalne radove koji su izraženi u bilo kom obliku;
- c) ono što nam umetnost govori je vredno zaštite.

Ledena skulptura:

- a) se ne može zaštititi čak i ako je originalna, jer se topi;
- b) se štiti pod uslovom da je originalna.

Usmeno delo:

- a) ne može biti zaštićeno autorskim pravima čak i ako je originalno jer nije uključeno u fizičkom nosiocu;
- b) je zaštićeno autorskim pravima ako je originalno.

Prema nacionalnom Zakonu o autorskim pravima, zaštićene su sledeće vrste dela:

- a) Književna i naučna dela (književnost, poezija, obrazovne knjige, članci, tekstovi pesama, softver, itd.);
- b) Dela likovne umetnosti (slikarstvo, skulptura, fotografija, crteži, mape, crtani filmovi, arhitektura, itd.);
- c) Muzička dela (notni listovi, zvučne trake ili soundtrack, itd.);
- d) Dramska dela (scenariji, pozorišna dela, itd.);
- e) Gore navedeno.

Delom se ne smatra:

- a) vesti i medijske informacije redovnog izveštavanja;
- b) opera;
- c) arhitektonska dela.

Prema dominantnom mišljenju u doktrini i jurisprudenciji u državama članicama EU-a, recepti za kuvanje:

- a) zaštićeni su autorskim pravima ako su originalni;
- b) ne mogu biti zaštićeni autorskim pravima jer su već poznati.

Prezentacija jela:

- a) je zaštićeno autorskim pravima, ako je originalano;
- b) ne može biti zaštićeno autorskim pravima, jer je istog svrha da se konzumira.

Istinita priča: Majmun krade kameru fotografa i počinje da slika sebe; on zapravo snima selfi. Slika je prelepa i objavljena je na Internetu.

Nosilac autorskih prava na slici je:

- a) Majmun;
- b) Fotograf, jer je aparat njegov/njen;
- c) Niko. Slika nije zaštićena čak i ako je originalna, jer autori mogu biti samo fizička lica (a ne životinje ili roboti).

Autorska prava traju:

- a) Za života autora; onda spadaju u javno vlasništvo;
- b) Od trenutka nastanka dela i 50 godina nakon autorove smrti;
- c) Od trenutka nastanka dela i 50 godina nakon autorove smrti.

Koje od sledećih prava nije deo ekonomskih prava autora već njegovih moralnih prava:

- a) Pravo reprodukcije;
- b) Pravo komunikacije sa javnošću;
- c) Pravo na intergritet;
- d) Pravo na distribuciju.

Ako ste delo koje ste kreirali objavili na svojoj veb lokaciji:

- a) Svako može koristiti isto iz bilo kog razloga jer ste otpremanjem dela na Internet zauvek odrekli svojih prava;
- b) Svako može koristiti delo. Otpremanje na Internet ne znači da ste se odrekli od prava;
- c) Onda spada u javno vlasništvo, pa prestaje da bude zaštićeno.

Tačno ili netačno?

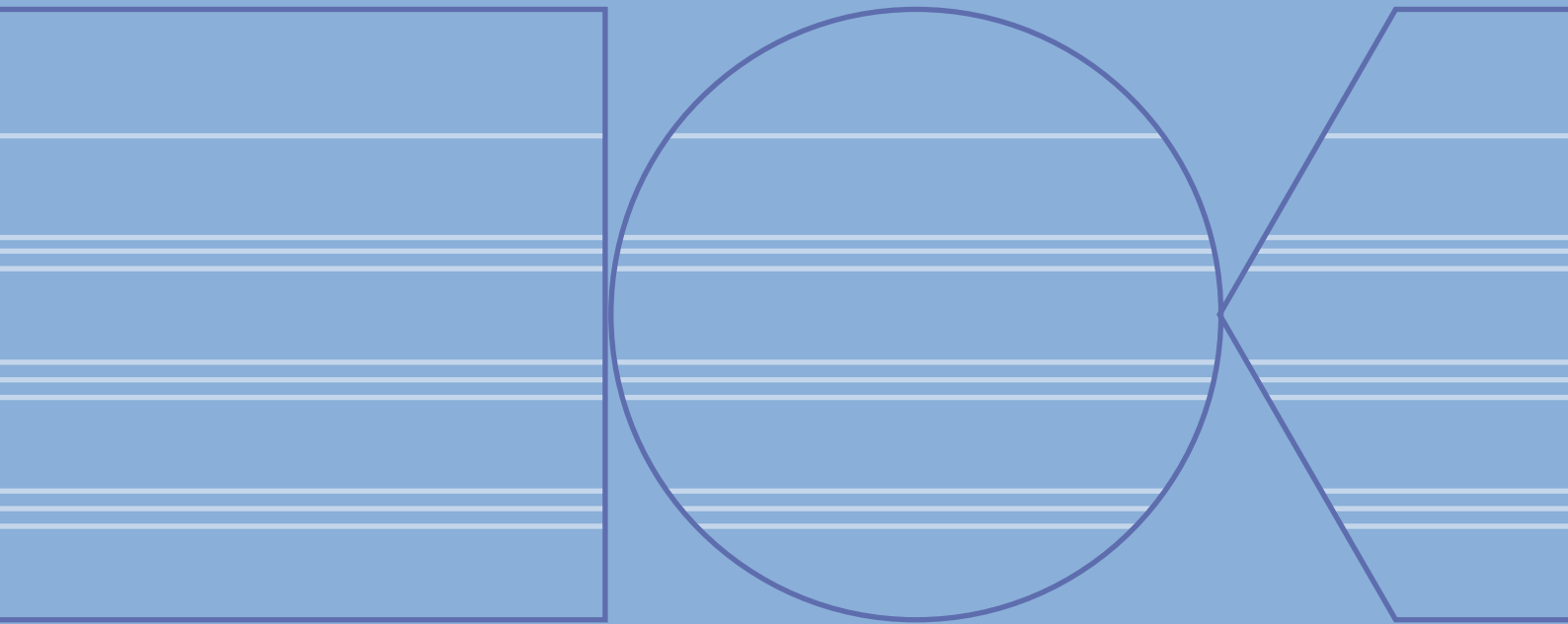
	Tačno	Netačno
Autor je dužan da se pozove na svoje ime		
Autor ne sme koristiti pseudonym ili nadimak		
Delo može biti anonimno		
Privatno kopiranje je dozvoljeno samo ako je kopija napravljena za ličnu upotrebu		

Izuzeci od autorskih prava:

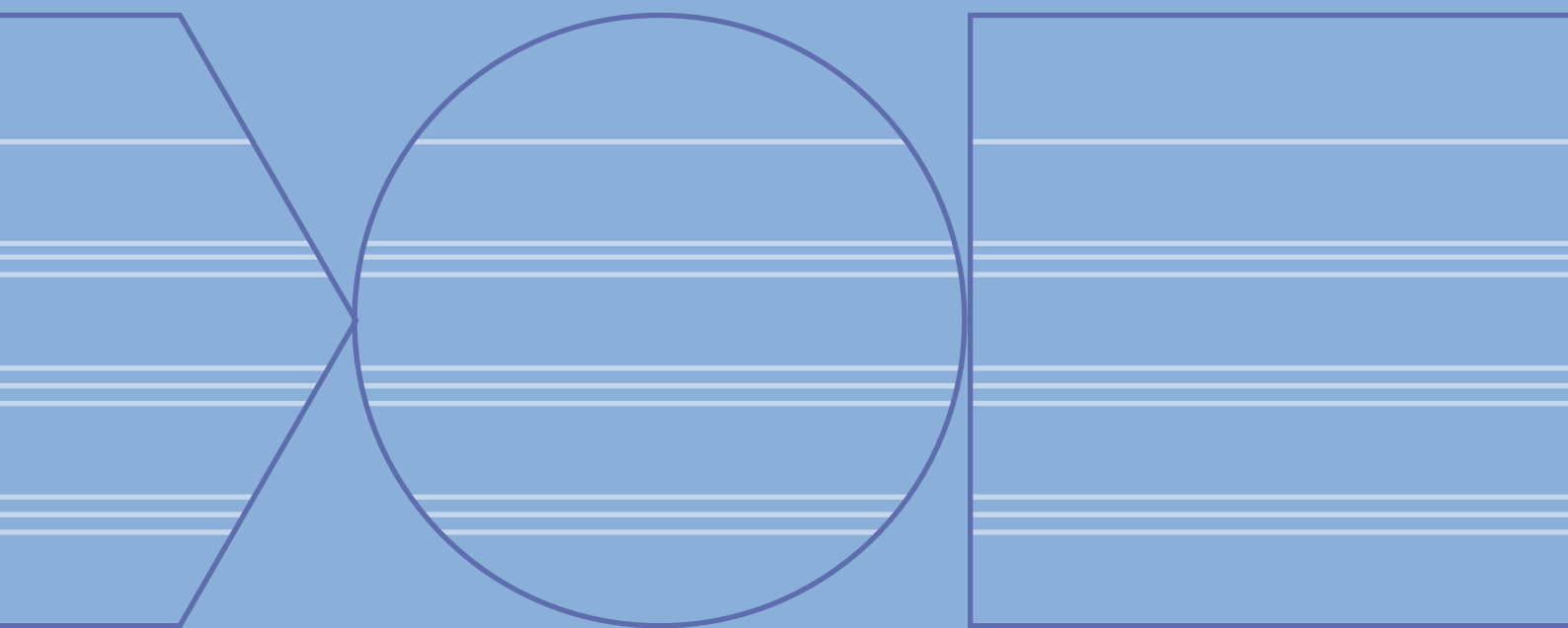
- a) povuče bilo koja autorska prava;
- b) dozvoljava upotrebu dela samo ako vas nosilac prava ovlasti;
- c) dozvoljava upotrebu dela bez odobrenja.

Muzičko delo će verovatno biti zaštićeno:

- a) samo autorskim pravima;
- b) nema prava na muzičko delo;
- v) autorskim i srodnim pravima izvođača i producentima fonograma.

Ova brošura je objavljena uz podršku Evropske unije. Sadržaj ove brošura je isključiva odgovornost IBF International Consulting i EPLO i ni na koji način ne predstavlja stavove Evropske unije.

© IPR Project Kosovo
Decembar, 2020
Pristina, Kosovo

IPRproject

Intellectual Property Rights Project

Rr. "Johan V. Hahn",
10000 Priština, Kosovo
Tel: 038 726 688

 IPRKosovo